

értésére adva, hogy az ellenforradalmi Bécs részéről egyelőre nem lehet nemzeti jogokat remélni. Az októberi diploma után következő időszakban ismét aktivizálódik; az 1863 júliusára összehívott nagyszabedű Landtagban kinevezett képviselő, majd a bécsi Reichsrat tagja. Ez utóbbi azonban számára is kiábrándulással végződött. A jogfolytonosság alapján egybehívott kolozsvári országgyűlésre — mint a kiegyezés ellenfele — már nem hajlandó elmenni, s ettől kezdve a passzívista politika vezére, a memorandumtevékenység szorgalmazója, s 1884-től a román nemzeti párt elnöke. Halála előtt rövid ideig a bukaresti akadémia elnöki tisztségét is betöltötte.

Bariüti pályája átfogja a XIX. századi román polgári nemzeti mozgalom útját. Az emelkedő szakasz 1848—1849-ig tart. A hanyatlás pedig még a kiegyezés előtt elkezdődött. Ahogy megindul Brassóban, s részben más határmenti városokban az önálló román kereskedőpolgárság előbb viszonylagos, majd abszolút mértékű sorvadása, a politizáló értelmiség gondolkodásában, úgy csökken a közvetlen gazdasági kérdések jelentősége, torzul el a liberalizmusa, s a társadalom minden problémája fokozatosan a nemzeti szembenállásra redukálódik. Analóg jelenség a magyar társadalomban is megfigyelhető. A társadalmi haladás hordozói más osztályok lettek, s ez az értelmiség csak akkor képes feladatát betölteni, ha azok követeléseit is zászlójára írja.

Netea monográfiájának nagy értékét az adja meg, hogy tárgyát a tényleges történeti összefüggésekben vizsgálta Erdély viszonyai között tárja elénk. S ha a magunk részéről nem mindenben értünk is egyet a szerzővel — mint pl. a kolozsvári piarista gimnáziumról adott sötét összkép vonatkozásában; vagy szerintünk felelősség terheli a román forradalmárokat is a bécsi reakcióval való szövetkezésben (202. és kk. l.); több pozitívumot látunk a kiegyezés rendszerében, legalábbis az első évtizedekben, vagy szóvátesszük az apróbb pontatlanságokat pl. a Bécs—Győr, vagy Pest—Bécs vasútvonal túl korai említését (153. l.), — ez nem csökkentti e komoly gonddal és hozzáértéssel, tiszteletre méltó objektivitásra törekvéssel megírt monográfia értékét.

SZÁSZ ZOLTÁN

ROZBIÓR KRYTYCZNY ANNALIAM POLONIAE JANA DŁUGOSZA Z LAT 1445—1480. T. II.

(Opracowali: St. Gawęda, K. Pieradzka, J. Radziszewska pod kierunkiem Jana Dąbrowskiego. Polska Akademia Nauk. Oddział w Krakowie. Prace Komisji Nauk Historycznych. Nr. 12. — Wrocław—Warszawa—Kraków. Zakład narodowy imienia Ossolińskich. Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk 1965. LXVII + 435 l.)

JAN DŁUGOSZ LENGYEL TÖRTÉNETE 1445—1480 KÖZTI ANYAGÁNAK KRITIKAI ELEMZÉSE. II. KÖTET

A jelen kötet megjelenésével teljessé vált Jan Długosz, a középkori lengyel historiográfia legnagyobb alakja *Annales Poloniae* című művének kritikai elemzése.¹ Mindjárt előjáróban szögezzük le: e munkák alapvetően fontosak, hézagpótlók, s mindenki, aki a Długosznál akár csak érintett kérdések vizsgálatára vállalkozik, aligha nélkülözheti eme elemzéseket.

Długosznál sok adat maradt ránk; ez a tény önként kínálja azt a lehetőséget, hogy a mű és alkotója elválaszthatatlanságának „tetele” alapján teljes, minden árnyalatot érzékeltető kép alakuljon ki alkotásról és íróról. *Krystyina Pieradzka* tartalmazza előszava Długosz életútját vázolja fel Zbigniew Oleśnicki, krakkói püspök — Długosz patrónusa — pályaindításától kezdve a királlyal szembeni ellenzékiességén át Jagello Kázmér dinasztikus politikájának szolgálatáig. *Pieradzka* megkísérli kijelölni Długosz helyét a kor közép-európai történetírásában, s úgy hisszük, helyesen állapítja meg: „Thuróczi krónikája viszonylag a leghasonlóbb Długosz művéhez” (LII. l.).

Az előszó problematikája: mű és alkotó kapcsolata húzódik végig magán az elemzésen, amely tulajdonképpen szakaszonként, szövegegységenként tárgyalja Długosz munkáját, adatainak igazolására vagy cáfolására forrásokat (okleveleket, más krónikák kútfőket) és feldolgozásokat idéz.

¹ *Aleksander Semkowicz*: Krytyczny rozbiór dziejów polskich Jana Długosza do roku 1384. Kraków. 1887; *Stanisław Gawęda* — *Krystyina Pieradzka* — *Julia Radziszewska* — *Krystyina Stachowska*: Rozbiór krytyczny Annalium Poloniae Jana Długosza z lat 1385—1444, t. I. Ossolineum. Wrocław—Warszawa—Kraków 1961.

Jan Długosz nem kolostorba húzódott, nem élettől elszakadt pap volt, hanem közéleti ember: politikus és diplomata. Belpolitikai tájékozottsága egyaránt biztosított kezdetben a nagy befolyással bíró főpap, Zbigniew Oleśnicki, később — annak halála után — IV. Kázmér király (1447—1492) mellett. A XV. század második felének Lengyelországa a királyi hatalom megerősítésének, a központosítás megteremtésének, illetve a centralizációs kísérlet kudarcának sorsdöntő kérdéseiben volt hivatott dönteni. Ennek a kornak eseményes belpolitikája hangot kap Długosznál, aki azonban mint diplomata a külpolitikai porond kulisszái mögé is látott, számos országban járt, Magyarországon is több alkalommal megfordult. Érthető tehát — mégha el is tekintünk most igen alapos és gazdag forráshasználatától, hiszen saját kora felé közeledvén egyre inkább szóbeli információkra, saját tapasztalataira támaszkodott —, hogy Długosz műve nemcsak Lengyelország, hanem egész Közép-Európa (s így Magyarország) XV. századi történetére is elsőrangú forrás.

Érthető módon különös figyelemmel olvastuk a magyar vonatkozású eseményekhez fűzött kommentárokat. Jellemző eset, hogy amíg Długosz igen részletesen számol be a rigómezei ütközetről és Hunyadi János meneküléséről, addig az elemzés — meglehetősen röviden — *Katona István* és *Fessler Ignác Aurél* munkájára való utalással intézi el ezt a passzust (22—23. l.). Vagy pl. az 1460. évi trencsényi magyar—cseh összefüvetelnél *Fesslerre* és *Pray Györgyre*, Szilágyi Mihály szerepét illetően pedig *František Palackýra* hivatkozik a kommentár (133. l.). Az itt felsorolt — és szinte tetszés szerint növelhető — példaanyag azt igazolja: a szerzők által felhasznált magyar illetékességű szakirodalom provenienciája — a hasznosított anyag mennyiségét tekintve — jobbára a XVIII. és a XIX. századba mutat. A kommentárok készítői a feldolgozások jegyzéke szerint (LXI—LXVII.) *Fessler* német nyelvű szintézisét, *Teleki Józsefnek* a Hunyadi-korral foglalkozó művét, *Fraknoi Vilmos* két (egyaránt német nyelvű) tanulmányát, a Mátyás-emlékkönyvet és *Kosáry Domokos* bibliográfiáját hasznosították. Bár a feldolgozások listájából kimaradt, a kommentárok ismerik még *Pray* *Historia regum Hungariae*-jét, *Katonának* az előzőhöz hasonlóan latin nyelvű *Historia critica*-ját, valamint *Fraknoi Szilágyi Mihály*-át. A marxista magyar szakirodalomnak (*Elekes Lajos*, *Mályusz Elemér* és mások műveinek) ismeretét hiányoljuk. Ez a negatívum több esetben téves megállapításokra (ld. pl. az 1456. évi belgrádi ostrommal kapcsolatban: „Köztudott, hogy a vár védelmének szervezője Kapisztrán János volt” [88. l.]), idejétmúlt hivatkozásokra, utalásokra vezetett. A szerzők a magyar illetékességű anyagból döntően német és latin nyelvű feldolgozásokat tanulmányoztak át, a magyar nyelvű szakirodalom — úgyszólván szinte teljes — figyelmen kívül hagyása csak részben róható fel hibájukként. E munka ismét figyelmet bennünket arra: még mindig kevés a magyar marxista történettudomány eredményeit a világnyelvek valamelyikén a külföldnek bemutató — és reprezentáló — kiadvány.

A magyarországi Długosz-irodalom meglehetősen szegényes. *Bottló Béla* tanulmányán² kívül csak szerény igényű és terjedelmű összefoglalások születtek nálunk.³ Az itt ismertetett kötet (és természetesen annak I. kötete is) — mégha magyar vonatkozású apparátusa hiányos és hézagos is — nagy segítséget nyújt a XIV—XV. század kutatójának (akinek lépten-nyomon kell használnia Długosz nagy művét) ahhoz, hogy tájékozódjék az *Annales Poloniae* forrásértékét, felhasználhatóságát illetően.

Szeretnénk hinni: nincs messze az az idő, amikor a *Rozbiór krytyczny* . . . mintájára Magyarországon is napvilágot lát olyan kritikai elemzés, amely jól megalapozott tárgyi-tartalmi magyarázatokkal és kritikával mond maradandó értékítéletet középkori elbeszélő forrásaink (a XIV. századi krónikakompozíció, illetve Thuróczy krónikája) felhasználhatóságáról, s a krónika-, illetve gestairódmunk könyvtáryira duzzadó anyagának átvizsgálásától, az egymásnak gyakran szögesen ellentmondó tételek — olykor jóhiszeműen dilettáns — egyeztetésétől megkíméli a bizonyos passzusok forrásértékére kíváncsi kutatót.

KRISTÓ GYULA

² *Bottló Béla*: Długosz János *Historia Polonica*ja mint magyar történeti forrás 1385—1418. Bpest. 1932.

³ Ld. *Áldásy Antal*: A XV. század nyugati elbeszélő forrásai (A magyar történettudomány kézikönyve, I. köt. — 7/c füzet). Bpest. 1928. 17., 23—24. l.; *Macartney, C. A.*: Długosz et le Chronicon Budense. *Revue d'histoire comparée*, 1946 (tome IV) 301—318. l.; *Tóth Sarolta*: Magyar és lengyel Imre-legendák (Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica, toms XI). 59—65. l. Ld. még *Kubinyi András*: Tóth Sarolta: Magyar és lengyel Imre-legendák. Századok, 1965. 281. l.